

САЩ И ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ

Доц. ст.н.с. д-р Никола Аврейски, БСУ

USA AND THE EUROPEAN COMMUNITY

Associate Prof. Dr. Nikola Ivanov Avreyski, BFU

Abstract: *The present paper addresses European politics of United States during Cold War. The basic stages of Washington's relations to European Community are outlined and main challenges of European integration to the foreign policy of Wight House are interpreted.*

Key words: *Atlantisme, European Integration, Transatlantic relations, Joint European Process*

Американската политика спрямо европейския интеграционен процес е от изключителна важност, доколкото той започва и се развива в обстановката на Студената война, когато повечето западноевропейски страни са превърнати бързо в “сателитни държави в американския съюз”[1]. Голямото практическо значение на отношението на Белия дом към Обединена Европа с основание предизвиква силен научен интерес. Но в условията на Студената война, а в определена степен и след нейното приключване, се наблюдава склонност към политизиране и модернизирание на проблема, дори в част от научната литература, особено англосаксонската.

Някои автори от англоезичния културен кръг продължават да поддържат тезата, че САЩ дали началото на европейската интеграция с „Плана Маршал” от 1947 година. Коректните учени признават, че Вашингтон гледа на своя “План Маршал” като на “първа крачка в изграждането на северноатлантическа общност”[2]. Докато идеята за политическото обединение на Европа е възплътена в конкретни проекти още от началото на XIV в.[3], а първият практически опит за създаване на европейска политическа общност е предприет в средата на XV в.[4], още преди откриването на Америка.

Истинският инициатор на европейската интеграция е Франция, “най-влиятелната страна в Европа” след Ришельо. За да лансира открито толкова дързък политически проект за изграждане на наднационална Европейска общност за въглища и стомана (ЕОВС), Париж взема специални превантивни мерки, гарантиращи неговия успех. Предварително получената през пролетта на 1950 г. по дипломатически път ясна подкрепа от правителството на западногерманския канцлер д-р Конрад Аденауер е обнадеждаваща, но недостатъчна при упоритата британска съпротива. Затова авторът на проекта – Жан Моне, незабавно след това е изпратен на конфиденциална визита във Вашингтон, за да издейства подкрепата на Белия дом. И действително я получава. В условията на разразилата се Студена война САЩ са силно заинтересовани от бързото следвоенно възстановяване на Западна Европа, от поставянето на добива и търговията със стратегическите суровини под общо наднационално управление и от обединяването на Западна Европа с цел превръщането ѝ в надежден форпост срещу Източния блок. Вашингтон се надява една обединена Европа да бъде по-лесно управляема от десетките

европейски държави поотделно и вижда в европейската идея за наднационална власт възможност за своята търговска, валутна и инвестиционна експанзия в Европа. Белият дом разчита чрез европейската интеграция ФРГ да бъде обвързана здраво в организационните рамки на обединена Европа. Но, както подчертава американският изследовател на европейската интеграция М. Кемпс, САЩ си поставят за цел да не допуснат обединяването на Европа да получи формата на федерация от опасения, че тя “неизбежно би се оказала под господството на Германия”[5]. За Вашингтон Франция, претърпяла унижително поражение от нацистка Германия във Втората световна война и възстановила с мъка в края на войната статута си на велика сила, е далеч по-малка опасност за американските интереси по света в сравнение с Великобритания, излязла с чест от войната, дала тласък през първите следвоенни години на трансформацията на Британската колониална империя в Британска общност и продължаваща да оспорва претенциите на САЩ за лидерство на „Запада”. Нагласите в щатското общество по това време са по стара традиция антибритански и профренски. Пък и официален Вашингтон е доволен и дори поласкан от обстоятелството, че Париж търси предварително благословията на Белия дом за своето начинание, което дава надежди, че европейската интеграция ще се развива под американско наставничество.

Американската заинтересованост от обединяването на Западна Европа намира израз в публичната подкрепа на френския „План Шуман” от заместник-държавния секретар Уеб, а впоследствие и от самия президент Хари Труман. В навечерието на Парижките преговори за създаване на ЕОВС (юни 1950 г.) Шуман получава телеграма с уверения за подкрепа, подписана от редица видни американски политици, генерали и бизнесмени.[6] Вашингтон подкрепя дори загатнатата в Парижкия договор за ЕОВС цел за бъдеща политическа интеграция на държавите-членки на Общността. През 1954 г. президентът ген. Дуайт Айзенхауер устройва прием на президента на Върховния орган на ЕОВС Моне като на държавен глава и той се връща от Вашингтон с държавен заем от 100 млн. дол., отпуснат от САЩ на Общността при значително по-ниска лихва.[7] През 1957 г. ЕОВС получава още три заема от частни американски банки на обща стойност 35 млн. долара.[8]

Подкрепата на Вашингтон за стартирането на европейската интеграция става и задкулисно с помощта на неправителствената организация Американски комитет за обединяване на Европа, създадена през 1949 г. с президент Уилям Донован – бивш ръководител на Управлението за стратегически служби на САЩ по време на Втората световна война. Чрез този контролиран от ЦРУ комитет правителството на САЩ предоставя до 1953 г. на западноевропейската неправителствена организация Европейско движение около 380 хил. фунта стерлинги (почти половината от годишния бюджет на организацията), за да работи за каузата на обединяването на Европа. След смъртта на Сталин (1953 г.) задкулисната американска подкрепа за европейската интеграция е подсилена с основания през 1954 г. т. нар. Билдербергски клуб.

Подкрепата на САЩ за стартирането на европейския интеграционен проект е съпътствана от съмнения в неговия успех. Той е инициран от Франция – една силно подценявана по това време от САЩ страна. Американският президент Франклин Рузвелт се отнася твърде скептично към възможностите на Франция да възстанови международните си позиции след Втората световна война, противопоставя се на възвръщането на статута ѝ на велика сила, влиза в остри противоречия с лидера на Френската съпротива ген. Шарл дьо Гол и полага усилия да го елиминира от френския политически живот заради неговата независимост и гордостта му. А и Франция излиза от войната като колониална империя, чието начало на разпадането е активно подкрепено от Съединените щати.

Твърде скоро се явяват и първите резерви у Белия дом. Още през октомври 1950 г. Париж лансира своя „План Плевен“ за създаване от европейските държави-членки на НАТО на Европейска отбранителна общност (ЕОО), разполагаща със своя Европейска армия, изградена на принципа на френско-западногерманския паритет и намираща се под наднационално общо командване, отговорно пред Европейски парламент. Съединените щати няма как да подкрепят безрезервно френската инициатива за ЕОО, след като тя е лансирана като алтернатива на заявеното малко преди това (септември 1950 г.) в Северноатлантическия съвет желание на Вашингтон за приемане на ФРГ в НАТО като равнопоставена членка. Проектът на Франция за изграждане на ЕОО наистина пропада, но главно поради изненадващото за Вашингтон блокиране на ратификацията на Парижкия договор за ЕОО във френското Национално събрание (1954 г.). С което отпадат и плановете за учредяване и на Европейска политическа общност.

Пропадането на опитите за допълване на икономическата интеграция с военна и с политическа, както и изненадващо бързото изграждане под ръководството на Моне на общ пазар на въглищата и стоманата (още през 1953 г.) и отливът на Студената война след смъртта на Сталин, насочва към рационалната мисъл за концентриране на вниманието към разширяване на интеграцията в другите стопански области. Тази идея е лансирана с „Меморандум на Бенелюкса“ от 1956 г., предлагащ изграждане на две други икономически общности: Европейска общност за атомна енергия (Евратом) и Европейска икономическа общност (ЕИО). Учредяването им става факт с Римските договори, подписани от Шестте държави-членки на ЕОВС през 1957 г. (влезли в сила през 1958 г.).

И в тази втора голяма крачка по пътя на европейската интеграция официален Вашингтон дава отново своята подкрепа за последователните усилия на Шестте. В обстановката на остра конкуренция с източния икономически блок – организирани от СССР Съвет за икономическа взаимопомощ и Организация на Варшавския договор, САЩ са заинтересовани от възходящото икономическо развитие на Западна Европа след нейното успешно изправяне на крака от пораженията на войната. Както се подчертава в публикация на Държавния департамент от 1959 г., „от гледна точка на НАТО икономическите асоциации в Европа се разглеждат като желателни крачки, призвани да усилят икономиката на всички нейни членове и по такъв начин материалната сила на НАТО“[9]. От особена важност за Вашингтон е, че обединяването на Западна Европа би донесло изгода за търговията на САЩ и сигурност на американските инвестиции в тази част на света. Макар и три, организирани от Франция Европейски общности на Шестте са по-малка заплаха за американските интереси по света от дооформената по същото време от Лондон Британска общност, обхващаща Великобритания и 52 други държави от всички континенти (повечето от бившите ѝ колонии). А и още никоя от държавите, участващи в европейската интеграция, не си е и помисляла да оспорва американското лидерство в „Западния свят“ срещу комунистическия Изток.

Американската подкрепа за Европейските общности изглежда още по-категорична, като се вземе предвид и съдържаното отношение на Вашингтон към организираната през 1961 г. от Великобритания Европейска асоциация за свободна търговия. Неутралитетът на Белия дом в конкуренцията между „малка Европа“ и „Голяма Европа“ е привиден, тъй като американските предпочитания към Шестте ясно проличават от инвестиционната им дейност – през 1958-1965 г. САЩ инвестират 21 процента от общите си годишни директни инвестиции в „малка Европа“ срещу 13.8 процента – в „Голяма Европа“. Цената на тази подкрепа е огласена от бившия заместник-държавен секретар Л. Мерчент: „Нашата подкрепа на европейското единство винаги е имала определена предпоставка. Такова единство или интеграция са желателни от наша гледна точка само в рамките на Атлантическата общност.“[10]

Но в отношението на САЩ към европейската интеграция се забелязват този път нови нюанси. Ангажирането на Белия дом с ликвидирането на колониалните империи обтяга американско-европейските отношения.[11] Особена острота в тях внася Суецката криза (1956 г.), която “показва, че една от основните предпоставки на Атлантическия съюз – сходството на интересите между Европа и Съединените щати – е само отчасти вярна”. Сериозно напрежение създава и военната стратегия на САЩ в Студената война, предвиждаща възпирането на Съветската армия в Европа. Западноевропейците, разбира се, не могат да бъдат очаровани от определянето им като основно бойно поле. Очевидно различните интереси очертават доста различни подходи към конкурентния Източен блок, съпътствани с “постоянно предявяването европейско несъгласие с по-твърдия американски подход по време на Студената война”. В тази обстановка се поражда първите американски подозрения към истинските мотиви и очакваните реални последици от създаването на Общ пазар. Непосредствено след подписването на Римските договори авторитетният специалист на САЩ Р. Върнън констатира: “Изглежда тук имаме работа с пълна независимост (а дори възприемана като враждебност към) останалата част на Атлантическата общност. Икономическото сливане ще донесе сила, а икономическата мощ ще доведе със себе си независимост.” Тези подозрения са подхранени от появилите се нови линии на напрежения в трансатлантическите отношения. В годината, когато западноевропейските валути постигат конвертируемост спрямо американския долар, а САЩ се сблъскват остро с проблема с дефицита в платежния си баланс (1958), френският президент Дьо Гол поставя въпроса за равноправие на западноевропейските велики сили в НАТО.[12] Отказът на американския президент Айзенхауер има сериозни последици: Франция превръща европеизма в знаме на външната си политика като антитеза на атлантизма, а ЕИО и западноевропейските държави отклоняват предложението на САЩ Европейската организация за икономическо сътрудничество да бъде трансформирана в „Атлантическа икономическа общност”, като налагат създаването на Организация за икономическо сътрудничество и развитие.

Отношенията между САЩ и ЕИО получават ново развитие по време на управлението на президента Джон Кенеди. Предприетият от него първи следвоенен опит за преразглеждане на европейската политика на САЩ намира израз в т. нар. “Велик проект” (1962 г.). В него той декларира готовността на САЩ “да обсъдят с Обединена Европа пътищата и средствата за създаване на конкретно атлантическо взаимноизгодно партньорство” и да подпишат “Декларация за взаимозависимост”, в която да си поделят “глобалното бреме и отговорността” при “пълно равенство” на “двете опори” и при задължително включване на Великобритания в Европейската икономическа общност.[13] “Великият план” на Кенеди обаче е издържан в неопределено бъдеще време. Освен това, инициативата на Кенеди се натъква на неудовлетворението на западногерманците и на западноевропейците от позицията на САЩ по време на Берлинската криза (1959-1962 г.).[14] Неспособността на САЩ да предотвратят издигането на Берлинската стена (1961 г.) “позволява на латентните различия в така наречената Атлантическа общност да изплуват на повърхността”. Концепцията за “атлантическото партньорство” на Кенеди е подложена на остра критика от френския президент Дьо Гол, който налага и вето на британската кандидатура в ЕИО с аргумента, че така Общността „ще придобие вид на гигантска атлантическа общност под американско господство и управление” (1963 г.).

Практическата европейска политика на Кенеди и неговата администрация наистина показва, че те разбират тезата за „взаимозависимостта” като едностранна зависимост на Западна Европа от Съединените щати. Именно Кенеди подновява с още по-голяма настойчивост американския натиск за изграждане на многонационални

ядрени сили на НАТО, предполагащ Великобритания и Франция да не могат да използват ядрените си оръжия без съгласието на САЩ (1962 г.).[15] Блокирането на тази американска идея от Дьо Гол и изблиците на негодувание в Западна Европа от нея дават основание на най-авторитетното американско списание за външна политика – „Форин Афеърс”, да опише трансатлантическите отношения в януарския си брой от 1963 г. по следния начин: „Европа и Америка приличат на съпрузи в един неудачен брак, които не могат нито да живеят щастливо, нито да се разведат.” Проблемите в този „брак по сметка” остават нерешени от Кенеди. Той наистина е първият президент на САЩ, който проговорва за необходимостта от преразглеждане на трансатлантическите отношения, но цяло десетилетие промените се търсят в говоренето, докато се осъзнае действителната необходимост от тях.

Президентът Линдън Джонсън потвърждава валидността на концепцията за „атлантическото партньорство” на своя предшественик, но основните резултати от европейската му политика са разочароващи за американците. Натискът от обществеността в Италия, Великобритания и Турция става един от факторите за изтеглянето на инсталираните там американски ракети със среден обхват на действие (1963 г.). Опитът за задвижване на лансираната още от администрацията на Кенеди идея за изграждане на Атлантическа зона за свободна търговия не дава резултат (1964 г.). Поради западноевропейската невъзприемчивост към настояванията за многонационални ядрени сили на НАТО, те са снети окончателно от дневния ред на Белия дом (1965 г.). Най-тежният удар върху европейската политика на САЩ нанася лидерът на европейската интеграция – Франция. Дьо Гол проявява удивителна последователност в отстояването на френските и европейските интереси: предупреждава за опасностите от инвестиционния поток на американски капитали (1963 г.), обявява се срещу основаната на доларовия стандарт валутна система и обмена в злато по-голямата част от френските доларови авоари (1965 г.), обявява, че „днес САЩ са най-голямата заплаха за мира” (1965 г.), изважда Франция от обединените военни структури на Алианса (1966 г.), ултимативно иска до 1 март 1967 г. Главната квартира и Върховното съюзно командване на НАТО, както и американските войски, да бъдат изтеглени от френска територия. Опитът на Белия дом да представи Дьо Гол като самотен и безперспективен играч в трансатлантическия съюз е репликиран находчиво от американското списание „Нюзуик”: „Дьо Гол не е сам. В Европа се появяват нови идеи и се изгражда авангард на една нова политическа насока. Всъщност Дьо Гол е много по-близо до стремежите на младото европейско поколение, отколкото предполагат неговите критици.”[16] На същото мнение е и американският сенатор Ф. Чърч, който след посещението си в Западна Европа констатира, че Дьо Гол не е изолиран нито във Франция, нито в Европа: „Призовавайки европейците към достойнство, гордост и дух на независимост, той преодолява изолацията както във Франция, така и в Европа. Неговото противопоставяне на онова, което понякога наричат американска хегемония в Западна Европа, породило възхищение, както и разбиране. В този смисъл вероятно много от това, което наричат голизъм, ще надживее Дьо Гол.”[17]

Настъпилият разрыв между САЩ и Франция налага дълбок отпечатък върху европейската политика на Вашингтон. Приоритетните американско-френски отношения отстъпват място на затоплилите се от началото на 60-те години американско-британски отношения, с което Белият дом все по-настойчиво започва да подкрепя включването на своя специален съюзник Великобритания в Европейската икономическа общност. До разрыва, както справедливо отбелязва Е. ван дер Бегел, „подкрепата на наднационалните форми на континенталната европейска интеграция ... е твърдо вкоренила се, неоспорима и постоянна част от американската външна политика”[18]. През 1964 г. в нашумялата си книга „Краят на Алианса: Америка и бъдещето на Европа” американският публицист

Роналд Стил развива тезата, че по-нататъшното развитие на Европа като самостоятелен център на сила може да стане сериозна опасност за американските интереси.[19] По същото време Харвардският професор Хенри Кисинджър констатира: „коренни изменения протичат в природата на съюзите, в характера на стратегията и в относителната тежест на Европа и Съединените щати”[20]. През 1965 г. излиза политическият бестселър на Кисинджър “Неспокойно партньорство”, посветен на атлантическите отношения, в който авторът предупреждава, че Обединена Европа ще има “специфично европейско светоусещане, с други думи, ще оспорва американската хегемония в атлантическата политика”[21]. През следващата година председателят на сенатската Комисия по външните работи Джон Фулбрайт разглежда кризата в отношенията със Западна Европа като следствие на американското залагане на “арогантността на силата”. “В Европа все по-забележимо се усилва недоверието към политиката на САЩ, - пише Фулбрайт. - Все повече се усилва чувството, че Съединените щати стават ненадеждни съюзници и че ще бъде най-добре, т. е. безопасно – да се държат американците на разстояние ... Излизането на Франция може да се оцени като свидетелство за широко разпространеното се отслабване на доверието на европейците към американската политика.”[22] Бившият представител на САЩ в Съвета на НАТО Харолд Кливлънд констатира по същото време със съжаление, че “Атлантическата общност не е и не се превръща в политическа” и че тя е изправена пред “несъвместимост на европейските и атлантическите идеи по военните въпроси”[23]. А Атлантическият съвет на САЩ обяснява отпадането на задачата за “изграждане на Атлантическа общност” с “невъзприемчивостта” на общественото мнение към идеята.

С такива противоречиви чувства САЩ се изправят пред проблемите, свързани с първото разширение на Европейските общности във връзка с кандидатурите на Великобритания, Дания, Ирландия и Норвегия. По повод на първото британско заявление за включване в ЕИО Държавният департамент излиза със специално заявление (1961 г.), че „Съединените щати приветстват перспективата за английско участие в дейността на институциите на Римския договор”. По свидетелство на близки помощници на Кенеди, той подкрепя британската кандидатура за членство в ЕИО със съзнанието, че приемането ѝ би създавало икономически трудности за САЩ, но надделяват политическите съображения. [24] Започнатите през 1962 г. предприсъединителни преговори обаче са преустановени с наложеното от Дьо Гол „вето” (1963 г.). Втората молба на Великобритания за членство в ЕИО от 1967 г. е подкрепена от Ричард Никсън, който в едно от първите си изявления като президент (23 ноември 1968 г.) подчертава: „Англия принадлежи на Европа. Европа се нуждае от Англия, а последната – от Европа.” Надеждите на Вашингтон отново са попарени от новото „вето” на Дьо Гол, блокирало за пореден път предприсъединителния процес. Но след оттеглянето му от властта неговият приемник Жорж Помпиду изразява благосклонност на Париж към разширяване на ЕИО (1969 г.), с което е разчистен пътят за приемането на Великобритания, Дания и Ирландия (1973 г.).

Отношението на Никсън към разширяването на ЕИО в действителност е доста съдържано. То личи от външнополитическото му послание от 9 февруари 1972 г., в което предупреждава, че появата на Обединена Европа от десет държави “не може да няма последствия за търговските позиции на САЩ” и това налага Вашингтон да взема “трудни политически решения”. В разширяването на ЕИО Белият дом вижда някои изгоди. Притъпява се остротата на противопоставянето на „Голяма Европа” на „малка Европа”, с което САЩ получават един по-голям, по-сплотен и по-надежден стратегически съюзник в Студената война срещу тоталитарния Изток. При замразените американско-френски отношения Великобритания би могла да играе ролята на американски „Троянски кон” в Европейската общност. Повече са обаче основанията за

опасения на Вашингтон. Приобщаването на Великобритания укрепва още повече френско-западногерманското разбирателство и този своеобразен локомотив на европейската интеграция все по-уверено я води по пътя на нейното задълбочаване и разширяване. С разширението около ЕИО – най-динамично развиващия се икономически блок в света - се оформя западноевропейски център. Укрепването на ЕИО контрастира с отслабването на позициите на САЩ и на СССР в света, което ѝ дава възможност да отстоява своята самостоятелност. Спадът в авторитета на САЩ се усеща най-болезнено в Западна Европа. Изпратеният от Никсън на обиколка из Европа губернатор Скрентън след завръщането си му докладва: „Гласът на Америка в Европа, някога звучащ високо и уверено, сега почти не се чува и в него не се вслушват.”

В тази обстановка Белият дом изненадващо се оказва изправен пред „План Вернер” на ЕИО за създаване на Икономически и валутен съюз, утвърден през февруари 1971 г. без предварително съгласуване с Вашингтон. Този амбициозен проект на европейската интеграция е преценен от администрацията на президента Никсън като заплаха за международните позиции на американския долар. Взетата незабавно от Белия дом контрамярка без консултации с МВФ и европейските съюзници е шокираща: САЩ загърбват задълженията си към Споразумението от Бретън-Уудс от 1944 г., премахват златното покритие на американския долар и го оставят на плаващ курс (август 1971 г.). Натискът на щатския долар се оказва толкова силен, че планът за изграждане на Икономически и валутен съюз е блокиран (1971 г.) и реактивиран неуспешно (1971-1976 г.), но след подновяването му в адаптиран вид през 1978 г. заработва така добре, че и самоизолиралата се Великобритания се присъединява към Европейската валутна система (1990 г.).

С крутите си мерки срещу “План Вернер” администрацията на Никсън поставя началото на нов етап на трансатлантическите отношения, доминиран от американско-западноевропейското съперничество. Новата политика на САЩ към Стария свят - т. нар. “Доктрина Никсън”, е основана на по-реалистични преценки за възможностите на задкокеанските съюзници. Още в навечерието на влизането си в Овалния кабинет Никсън заявява: “Ако Европа съумее да постигне висока степен на единство, то нейният потенциал за развитие практически ще стане безкраен. В действителност тя разполага с ресурси, знания и хора, необходими за създаването на още една свръх-държава.”[25] Президентът стига до извода, че светът е станал петполюсен (САЩ, СССР, Западна Европа, Япония и Китай), което налага нова външна политика на Вашингтон, насочена към превръщане на САЩ в основен фактор на глобалното равновесие. Самата доктрина получава по-ясни очертания в посланието на Никсън до Конгреса от 25 февруари 1971 година. Досега, се подчертава в документа, САЩ носеха отговорността за Запада, но вече е настъпило време за съвместни усилия, доколкото Западна Европа и Япония възстановиха “икономическата жизнеспособност, социалната сплотеност и политическата самоувереност”[26]. В тази нова политика, продължава той, “Западна Европа заема централно място, защото нейните страни са богати на традиции и опит, силни са икономически, имат развита дипломация и култура; те са в състояние да поемат първостепенна роля в изграждането на света.”[27] “Доктрината Никсън” е дооформена в посланието на президента до Конгреса от 9 февруари 1972 г., в което обявява началото на нова ера - на “зрялото партньорство” и на „хармонични” съюзнически отношения, предполагащи сътрудничество на “равноправна основа”. В името на връщането на доверието Никсън преустановява безперспективните публични искания европейската интеграция да се развива в руслото на атлантизма, като приема съюзниците да се опират повече на собствените сили и да поемат свои отговорности.

“Доктрината Никсън” е задействана на 23 април 1973 г., когато съветникът на президента по националната сигурност Кисинджър обявява решението на своя патрон да

провъзгласи 1973 г. за “година на Европа” и оповестява инициативата на Белия дом за подписване на “нова Атлантическа харта” за развитието на трансатлантическите отношения до края на века. Предложението е мотивирано с необходимостта от “нов баланс между частните и общите интереси” на “Атлантическата общност”, като се изтъква, че “атлантическите роли” произтичат от “глобалните интереси” на САЩ и “регионалните интереси” на Западна Европа. Нов елемент в еволюцията на американската външна политика е даденото от Кисинджър третиране на Япония като съставна част на “Атлантическата общност”. Само след няколко месеца Кисинджър е назначен за държавен секретар и лично се заема с практическата реализация на „Доктрината Никсън”.

По свидетелство на самия Кисинджър, “инициативата незабавно се сблъска с реалния факт, че в началото на 70-те години европейските съюзници бяха много загрижени за европейската интеграция, отколкото за атлантическото единство”[28]. Външните министри на държавите от ЕИО (Копенхаген, септември 1973 г.) отхвърлят предлаганото от САЩ пакетно решение, криещо рискове за налагане на американската хегемония в политическата и икономическата област, и решават да се разделят военната от останалите области, като се подготвят два отделни документа: за военното сътрудничество в рамките на НАТО и за политическото и икономическото сътрудничество между ЕИО и Съединените щати. През декември 1973 г. държавните и правителствените ръководители на държавите от ЕИО приемат декларация “Обликът на Европа”, в която недвусмислено се отхвърля ограничената роля на Общността в западноевропейския регион и се подчертава „решимостта на ЕИО да се утвърждава като особена самостоятелна единица” със собствени интереси в света въз основа на равенство с другите центрове на сила в западния свят. Започналите по волята на западноевропейците отделни преговори (за отношенията в НАТО и между САЩ и ЕИО) тръгват много трудно и се натъкват още през същата година на заварени и на нови непредвидени усложнения.

Предмет на най-разгорещи дебати по това време е несъгласуваната с Вашингтон “нова източна политика” на западногерманския канцлер Вили Бранд (1969-1974 г.). Тя е основана на разбирането, че силовото обединяване на Германия с американска помощ е неосъществимо и че единствената възможност е мирната, чрез обединяването Европа, или както казва Бранд, „възвръщане на Германия към себе си чрез Европа”[29]. Бранд не се поколебава да склучи серия от двустранни споразумения с източноевропейските държави, признаващи политическите реалности в Европа.[30] При това, Бранд води последователно тази политика не само с мисълта за Германия, но и за Европейската общност. Той дори стига до там открито да настоява за съхраняване “своеобразието” на Западна Европа, за да не стане политическа играчка в ръцете на американците.[31] Никсън е “крайно резервиран” към “новата източна политика” на Бранд, схващайки я като нова опасност за единството на Запада, подозирайки дори, че канцлерът “не е емоционално свързан към Атлантическия съюз”. Политиката на Бон е открито осъдена от Никсън във външнополитическото му послание до Конгреса от 1971 г., в което се обявява остро срещу “сепаратните подходи” в отношенията с Изтока. Резервиран, въпреки, е и самият Кисинджър.[32] “Новата източна политика” обаче намира разбиране и подкрепа от редица европейски държави, предсещащи и тайно надяващи се като Бранд общоевропейският процес да събори Берлинската стена, което да доведе до обединяване на Германия, пък и на цяла Европа. От решаващо значение се оказва френската подкрепа. Когато след дълго прекъсване диалогът на най-високо равнище между Париж и Вашингтон е възобновен със среща между двамата президенти на Азорските острови през декември 1971 г., Франция предварително дава да се разбере, че представлява ЕИО и че няма да допусне преговори от позицията на силата. И тъкмо

там Помпиду скланя Никсън да приеме идеята за свикване на общоевропейско съвещание. В крайна сметка, както констатира американският учен Дейвид Калео, „инициативата на Франция и ФРГ за преговори с СССР и страните от Източна Европа получи нашето неохотно одобрение в доста нервна и прохладна атмосфера”[33]. На практика САЩ се изправят пред алтернативата: или да не приемат идеята за съвещанието и да останат извън борда на европейските дела, или да я приемат, макар да чувстват, че по този път ще загубят силното си влияние над Западна Европа, тъй като намаляването на напрежението в Европа ще намали значително възможностите на антикомунизма да бъде циментиращ елемент на Атлантическия съюз. По свидетелство на държавния секретар Кисинджър, при решимостта на Бранд, Никсън решава да го подкрепи, за да не отблъсква ФРГ от НАТО. Впрочем, и след това, през март 1973 г., както свидетелства самият Бранд, Никсън показва резервите си към новата политика спрямо Източния блок с аргумента, че Кремъл щял да опитва непрекъснато “да отдели Европа от Америка”. Дори след откриването на съвещанието в Хелзинки (1973 г.) сериозните резерви на Белия дом, вече управляван от Форд, не изчезват. Главният аргумент за резервираността на САЩ към политиката на разведряването е посочен в прав текст от синдикалния лидер Джордж Мини пред сенатската Комисия по международни отношения на 1 октомври 1974 г.: “Разведряването значи изтегляне на американските сили от Европа.” Европейската икономическа общност активно подкрепя западногерманското настояване да се даде ход на общеевропейския процес. Държавите от ЕИО се наемат дори с дръзката мисия да отидат на съвещанието, за да отстояват, както поотделно, така и като единна Общност, не само своите национални и западноевропейските, но и общеевропейските интереси в областта на сигурността. Затова е решено ЕИО да участва в съвещанието със своя отделна официална делегация с мандат да отстоява европейските интереси в областта на сигурността и да поеме отговорността на Общността в световните дела (1973 г.). На Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа (СССЕ) се явява отделна делегация на ЕИО начело с ротационния ѝ председател – италианският министър на външните работи Алдо Моро. Макар тя да е посрещната с открито раздражение от страна на САЩ, ЕИО участва със свои самостоятелни делегации с аналогични мандати и на следващите СССЕ – Белградското (1977-1978 г.), Мадридското (1980-1983 г.), Виенското (1986-1989 г.) и Парижкото (ноември 1989 г.). Стига се до там, че САЩ внасят официален протест на последното съвещание против участието на делегация на ЕИО с аргумента, че Общността не е държава.[34]

В обстановката на трансатлантическите спорове по общеевропейския процес се разгаря не по-малко остър спор по поредната Близкоизточна криза. Когато САЩ едностранно поддържат Тел Авив в Египетско-израелската война и изненадващо привеждат в бойна готовност американските въоръжени сили в Европа (1973 г.), нито една от деветте държави на ЕИО не разрешава да бъдат използвани техните пристанища и летища за експедиране на американска военни доставки за Израел. Във връзка с това за първи път държавите от ЕИО проговорват с един общ глас пред САЩ - Общата позиция на ЕИО от 6 октомври 1973 г. съдържа коренно различен план за решаване на Близкоизточния проблем. По този повод Държавният департамент на САЩ излиза с официално изявление, в което се казва: американското “правителство е поразено от това, че цял ред съюзници на САЩ предприеха широки усилия за публично разграничаване” от позицията на Вашингтон по Близкоизточната криза, а президентът Никсън представя становището на ЕИО като блокиране на девет европейски държави против Съединените щати.[35] Независимо от волята на Белия дом, Съветът за сигурност на ООН гласува почти единодушно Резолюция 388, изискваща от Израел да се оттегли до линията от 22 октомври 1973 г., а XXXI сесия на Общото събрание на ООН (1976 г.) приема именно

балансираната позиция на ЕИО по Близкоизточния проблем. Затова изследователката К. Бел има пълното право да констатира, че Близкоизточната криза е показала как “различните скали на приоритетите от двете страни на Атлантика” и “различията в жизнено важни интереси” води до “решително съперничество”[36].

В пряка връзка с Близкоизточната криза през 1973 г. се разразява петролен шок, като резултат от съгласувани мерки на арабските страни производителки на петрол по отношение на западните държави, поддържащи Израел. Подходите на трансатлантическите партньори по този изключително важен проблем се оказват отново различни. Президентът Никсън свиква във Вашингтон конференция с участието на всички външни министри на държавите от ЕИО (10-13 януари 1974 г.), но под френски натиск ЕИО координира позициите на държавите-членки, с които те участват в свиканата от френския президент Валери Жискар д’Естен в Париж Конференция за международно икономическо сътрудничество (16 декември 1975 г.) с участието на страните производителки на петрол и развиващите се страни, които не произвеждат нефт.

Имайки предвид споровете по общоевропейския процес, по т. нар. „нова Атлантическа харта”, по Близкоизточната криза и по петролната криза, английският учен Дж. Катлин констатира: “би било по-близо до истината да се каже, че 1973 г. не стана “година на Европа””[37]. В действителност, „годината на Европа”, на която Вашингтон възлага надежди за подобряване на атлантическите отношения, става година на раздалечаване. Самият Кисинджър свидетелства, че трансатлантическите отношения “бяха доведени почти до конфронтация”. Отношенията получават дори такава острота, че броени месеци след изтичането на “годината на Европа”, на 16 март 1974 г., Никсън демонстративно отлага планираната за април 1974 г. обиколка из Западна Европа и обосновава отказа си от Среца на върха на НАТО с аргумента, че страните от ЕИО „заяват фактически враждебни на Съединените щати позиции”[38]. Няма да се примирим с военно сътрудничество, добавя Никсън, ако на него се противопоставя “конфронтация и дори враждебност в икономическата и политическата области”, като прибегва и до шантаж, заплашвайки с възможно съкращаване на американското военно “присъствие” в Европа. Демонстративният отказ на Никсън от Среца на върха, в действителност, е продиктуван от западноевропейските съюзници. “Тъй като новите разкрития за “Уотъргейт” почти всекидневно разтърсваха Вашингтон, - свидетелства Кисинджър, - нито един европейски държавник не желаше да рискува репутацията си, като се среща с набедения американски президент, чиято възможност да поема дългосрочни ангажименти очевидно намаляваше.”

“Доктрината Никсън” получава продължение и след оттеглянето на нейния патрон от Овалния кабинет във връзка с аферата Уотъргейт (1972 г.), благодарение на усилията на държавния секретар Кисинджър, запазил поста си и при президента Джералд Форд. Съединените щати обаче са със “свален гард” поради отказът на Западна Европа да помогне на затъналите в Индокитайската авантюра САЩ (войните във Виетнам и в Камбоджа). Но осъзнаването на взаимната обвързаност при военната сигурност води до компромисна “Декларация за атлантическите отношения” (Брюксел, 26 юни 1974 г.), подчертаваща, наред с “единството и неделимостта на общата отбрана” и “незаменимостта” на американския принос в нея, засилената роля на Западна Европа във военнополитическата област. Преговорите по по-важния за европейците въпрос – за отношенията между САЩ и ЕИО – се натъкват на нежеланието на американците за преки отношения, а работата по съставянето на съвместен документ - на непреодолими трудности, поради което проблемът е отложен за неопределено време. По такъв начин словесните декларации на Вашингтон за равноправно сътрудничество остават непокрити с реални стъпки в тази посока. Последвалите прояви на сдържаност, граничещи

понякога с враждебност, карат ЕИО да започва да изпитва съмнения дали наистина САЩ подкрепят обединяването на Западна Европа. Резонността на тези съмнения е потвърдена на Срещата на върха на НАТО през 1975 г., по време на която президентът на САЩ Форд за първи път се въздържа да изрази американската подкрепа за Европейските общности. Основната причина за това може да се открие в книгата “Крахът и подемот на Европа” на американския учен Х. Пътчър: ЕИО “се старее да разработи независим курс, който е възможно да продължи да разчита на сътрудничество с американците, но този курс не трябва повече да бъде предмет на диктат от страна на президента на Съединените щати”[39].

В конкретната практическа работа на Държавния департамент прозира високомерно и пренебрежително отношение към Европейските общности. Характерен и широко коментиран е саркастичният отговор на държавния секретар Кисинджър на журналистически въпрос дали САЩ съгласуват външнополитическите си намерения и инициативи със Западна Европа: “Като вдигна телефона, за да говоря с Европа, на кого точно трябва да се обадя?”[40] Стилът на работа на Кисинджър по реализацията на “Доктрината Никсън” е описан в спомените на тогавашния канцлер на ФРГ Вили Бранд по следния начин: “Ние [западногерманците – Н. А.] бяхме прекалено самостоятелни за вкуса на Кисинджър, той би искал да ни държи по-изкъсо. И не само нас! Защото Хенри Кисинджър не можеше да се примири с мисълта, че европейците говорят един език. Харесваше му да жонглира с Париж, Лондон, Бон и по стар маниер да ги противопоставя един на друг. И ... предпочита четиринадесет джуджета вместо един великан.” Оценявайки европейската политика на САЩ от края на 60-те и началото на 70-те години, Бранд констатира, че “американците се обявяват само на думи за единение на Европа. Вашингтон не беше възхитен, - продължава той, - от предполагаемата собствена динамика на обединението на Западна Европа. Той се опасяваше от засилващата се икономическа конкуренция и растящата политическа самостоятелност на Европа.” Съмненията на западноевропейците са потвърдени от самия Кисинджър в лекция в Лондонския институт за стратегически изследвания (юни 1976 г.), в която признава, че американската политика спрямо европейската интеграция “в последно време” е малко неопределена, което поражда съмнения в искреността на подкрепата на Вашингтон. По този повод бившият западногермански канцлер Хелмут Шмит ще отбележи забелязващия се от средата на 70-те години недостиг на проникателност в американската външна политика.[41]

Усложняващите се предизвикателства пред Вашингтон подтикват президента Джеймс Картър към сериозни корекции в подхода към Западна Европа. Още по време на кандидатпрезидентската надпревара, в статия от октомври 1976 г., Картър отбелязва: “Съединети щати, както понякога се мисли, съдействат на единството на Европа на думи, като същевременно предпочитат на практика да поддържат отношения с отделните правителства”; ние, демократите, смятаме, че САЩ “следва да имат работа с Брюксел по икономически въпроси, доколкото самите европейци са превърнали Брюксел в център на своите решения”. На Северноатлантическия съвет в Лондон (1977 г.) Картър приветства “разширяването на ролята на Европейската общност в световните дела”. В контекста на тази нова политика Белият дом прибегва за първи път до преговори с ЕИО, което е равносилно на неофициално признаване на Общността. По време на официалната си визита във Вашингтон (пролет 1977 г.) председателят на Комисията на Европейските общности Рай Дженкинс е приет и от президента Картър. През есента на същата година столицата на САЩ е посетена и от председателя на ЕО – белгийският премиер Лео Тиндеманс, който получава съгласието на Картър в срещите на Г-7 да участва и представител на Европейската икономическа общност. Картър прави и първото посещение на президент на САЩ в Комисията на ЕО (януари 1978 г.), където

заявява, че САЩ поддържат не само европейската интеграция, но и “приветстват растящото политическо и икономическо значение на ЕИО зад пределите на Западна Европа”. На последвалата пресконференция пред западноевропейски журналисти и специалисти той заявява, че се отнася с “особена съдържаност към опитите за намеса” в европейския интеграционен процес. Явно Белият дом най-накрая е стигнал до извода, както коментират наблюдателите, че предишните опити за насочване на интеграцията от Вашингтон не са давали очакваните резултати, а понякога дори обратни. Администрацията на Картър се преориентира от комплексния подход в разрешаването на проблемите със Западна Европа, водещ често до блокаж на взаимоотношенията, към функционалния – постигане на компромиси по отделни въпроси от общ интерес. По време на консултацията по различни въпроси американците всячески се стараят да представят интересите на САЩ и на ЕИО като “общи” и “съвпадащи”.

В края на 70-те години се явяват и външни фактори, които способстват за укрепване на политическите отношения между САЩ и Европейските общности. От първостепенно значение се оказват съветската инвазия в Афганистан и инсталирането в Източна Европа на 345 съветски ракети със среден обсег на действие “СС 20”, всяка от която с по три ядрени глави. Настояването на Вашингтон за общ западен отговор на тези агресивни стъпки на Кремъл е възприето от западноевропейските съюзници само до някъде. Водени от усещането за нова съветска опасност, те подкрепят решение на НАТО за разполагане в европейските натовски държави на 572 американски ракети със среден обсег на действие, но само ако СССР откаже да изтегли своите ракети от Източна Европа (декември 1979 г.). Но и това компромисно решение поражда толкова масово антиракетно движение в Западна Европа, разпространило се скоро и в самите Съединени щати, че правителствата няма как да не се съобразяват с него. На този етап западната солидарност е ограничена в общото решение за бойкотиране на Олимпийските игри в Москва през 1980 година. Ръцете на ЕИО и нейните държави да развият политиката си спрямо СССР в съответствие със собствените им интереси остават развързани.

Друг сплотяващ фактор става окупирането на посолството на САЩ в Техеран от режима на аятоласите в Иран и вземането на 50 американски заложници (4 ноември 1979 г.). Точно по този повод президентът Картър започва, наред с традиционните преговори с всяка държава от ЕИО поотделно, и преговори с ЕИО като цяло. Във връзка с това на специална среща в Рим (19 февруари 1980 г.) ЕИО дава своята решителна морална подкрепа на САЩ с решението си за прекъсване в различни форми и в различна степен на отношенията си с Иран, с което подпомага освобождаването на американските заложници през януари 1981 година.

Видимият подем в трансатлантическите отношения е съпътстван с трудности. Призивът на Европейския парламент до Картър още преди влизането му в Овалния кабинет да снесе бариерите в търговията с ЕИО остава без последици. Позовавайки се на чл. 6 на Вашингтонския Северноатлантически договор, държавите от ЕО отклоняват настояването на Картър на Северноатлантическия съвет (края на май 1978 г.) зоната на отговорност на НАТО да бъде разпростряна и в Африка. Подетата през 1978 г. кампания на Картър за неразпространение на ядреното оръжие засяга пряко интересите на най-важните държави от ЕИО – Франция и ФРГ.

Възниква и проблем, който за пореден път показва нагледно колко различни често са интересите на двете страни на трансатлантическия съюз. Става дума за ориентацията към изграждане на трансевропейски газопровод от СССР до държавите на ЕИО, на която още в началото на 1980 г. администрацията на Картър се противопоставя. Аргументацията на Белия дом е, че реализацията на проекта ще постави Западна Европа в зависимост от съветския природен газ, като Кремъл ще получи и възможност за натиск върху западноевропейските държави. Тези притеснения на Вашингтон обаче не се

споделят от ЕИО, която е убедена във взаимната изгода от сътрудничеството между ЕИО и СССР, както и че то обективно ще доведе до стабилизиране на общата обстановка в Европа.

Трансатлантическите отношения при новия президент на САЩ Роналд Рейгън са силно повлияни от решително втвърдената външна политика на Вашингтон. Взети са крути мерки за блокиране на проекта за изграждане на трансевропейски газопровод. През декември 1981 г. САЩ налагат санкции на американските компании, сключили договори за доставка на материали и за изграждане на газопровода, а през юни 1982 г. санкциите са разширени и до дъщерните американски компании от Западна Европа. Практическият икономически резултат е, че американските компании изгубват своите лицензи за производство и дейност, а политическият – пропадането на планираната за юни 1982 г. Версайска Среца на върха. Освен това, засегнатите от американските санкции Великобритания, Франция, ФРГ, Италия и Белгия укрепват волята на ЕИО за успешната реализация на проекта. Този случай, засягащ най-чувствителния по време на Студената война въпрос - за отношението към СССР, нагледно показва как нарасналите възможности на ЕИО и средствата, предоставени ѝ от интеграционните механизми на нейното функциониране, създават надеждни условия за независима външна политика.

Не по-малка решителност Рейгън е готов да прояви и по другия заварен проблем на атлантическите отношения – т. нар “ракетното решение” на НАТО. Намеренията за неговото изпълнение довеждат до още по-широко разгръщане на антивоенното движение в европейските натовски държави и в неутралните европейски страни. Ширещите се пацифистки обществени нагласи не само оспорват екстремисткия подход към “съветската опасност”, но и подхранват антиамериканските настроения в Европа. Положението става толкова сериозно, че Рейгън се решава на необичайна за Вашингтон стъпка – през януари 1983 г. той се обръща с “Отворено писмо” до “народа на Европа” в опит да придаде благовиден вид на собствените си намерения. Акцентирайки на опасностите за западноевропейците от съветските ракети със среден обсег на действие, Рейгън декларира готовността на САЩ “за защита на Европа на всяка цена”. По-нататък стопанинът на Белия дом уверява, че е възложил на вицепрезидента Джордж Буш да предложи на съветския ръководител Юрий Андропов “да се срещнем където и когато той пожелае, за да подпишем споразумение за премахване на ядрените ракети с наземно базиране и среден обсег на действие от лицето на Земята”. Прави впечатление и обосновката на тази външнополитическа инициатива на Рейгън: “Правя това предложение с убеждението, че едно такова споразумение може да служи на интересите и на двете страни и което е най-важно, че народът на Европа не иска нищо повече от това.” Писмото е симптоматично в много отношения. То показва, че в европейската си политика САЩ не могат повече да разчитат на натиска над националните власти на европейските си съюзници и да пренебрегват общественото мнение в самата Европа. Зад текста на писмото прозират опасения от загубване на американския престиж в Западна Европа. Писмото е адресирано до “народа на Европа” (не до народите на Европа), което по същество е признание за постиженията на интеграционните усилия за обединяване на Европа и му придава смисъла на директно обръщане към ЕИО като цяло.

Афишираното миролюбие на Рейгън влиза в очевидно противоречие с мусколистата му политика, с неговия конфронтационен стил, с войнствената му фразеология, с неговата поемаща рискове дипломация и с практическите му стъпки както преди писмото, така и след него. Още на първата си пресконференция (29 януари 1981 г.) той нарича СССР “престъпна империя”. На 16 октомври 1981 г. президентът на САЩ открито допуска обмен на тактически ядрени удари при военен сблъсък със Съветския съюз. А в реч, произнесена в Лондон през юни 1982 г., обявява “кръстоносен поход” срещу Съветите (наречени от него през март следващата година “Империя на

Злото”). На 23 март 1983 г. президентът обявява, в очевидно нарушение на Договора за антибалистичните ракети от 1972 г., че САЩ започват работа по реализацията на нова програма - “Инициатива за стратегическа отбрана” [42], оценена от европейците (включително от британския външен министър Джефри Хау) като реална опасност от пренасяне на надпреварата във въоръжаването и в Космоса.[43] Западна Европа успява да се противопостави на натиска на администрацията на Рейгън за налагане на западни санкции в отговор на съветската война в Афганистан и въвеждането на военно положение в Полша (1981 г.). Но след прекъсването на американско-съветските преговори по разоръжаването (23 ноември 1983 г.) е безсилна да предотврати последвалото привеждане на “ракетното решение” на НАТО в изпълнение. Основателността на бурните протести в цяла Западна Европа срещу тази стъпка на Вашингтон е приета от Кисинджър с признанието, че тя е мотивирана от американската стратегия за предотвратяване на фокусирана в САЩ война. Превръщането на Западна Европа в мишена за съветските ракети не може да не безпокои нейните народи, продължава Кисинджър, и това задълбочава “прикритото взаимно недоверие между атлантическите партньори”. Оказва се обаче, че само три от 14-те европейски натовски държави позволяват инсталирането на тяхна територия на американски крилати ракети “Круз” и ракетни системи “Пършинг-2”: първоначално само претендиращата за специални отношения със САЩ Великобритания, а малко по-късно и победените във Втората световна война ФРГ и Италия. Продължилите и след това масови антивоенни демонстрации дават повод на лидера на Германската социалдемократическа партия Оскар Лафонтен да призове ФРГ да напусне интегрираните военни структури на НАТО (1986 г.). Нарасналите тревоги в Западна Европа започват да се разсейват едва от подписването на Вашингтонския договор между САЩ и СССР (8 декември 1987 г.), основан на предложеното от съветския ръководител Михаил Горбачов “двойно нулево решение”, което предполага извеждането от Европа не само на американските ракети “Круз” и “Пършинг-2” и съветските СС 20, но и ракетите с обсег от 500 до 1 000 км. (приведен в изпълнение през май 1991 г.).

Политиката на Рейгън получава от тогава до днес противоречиви оценки както в САЩ, така и в Европа. Мнозина го славят като президента с най-големи заслуги за победата на Запада над Изтока в Студената война. Неговите критици обаче подчертават твърде големите издръжки на политическия му курс. Именно той натрупва външен дълг на САЩ, по-голям, отколкото всички предишни президенти, взети заедно, и превръща страната си в най-големия дължник в света. В началото на 1989 г. той оставя на наследника си Джордж Буш празна хазна и изпразнени банки, което не дава възможност на САЩ да предприемат очаквания от новите демокрации “Нов план Маршал”. Освен това, както отбелязва професора по история в Университета в Ню Орлиънс Стивън Амброуз, “голяма част от промените в света са настъпили независимо от управлението, а не заради управлението на Рейгън”[44]. „Твърдата линия” на Рейгън, добавя С. Розенфелд, не постига целите си в нито едно от предизвикателствата, пред които бе изправена.[45]

Арогантният външнополитически курс на Рейгън разклаща упорито налаганото от атлантиците в продължение на четири десетилетия внушение, че без стратегически съюз със САЩ под тяхно водачество Европа няма бъдеще. Едва ли е случайно, че именно в тези последни години на Студената война, точно по времето на Рейгън, обществеността на Стария свят има дързостта за първи път открито да постави въпроса за „еманципацията на Европа”[46], западноевропейските интелектуалци да пристъпят към щателно разработване на проблема за “европейската идентичност”[47], бившият западногермански канцлер Хелмут Шмит да постави в дневния ред на трансатлантическите отношения въпроса за постепенното извеждане на американските

войски от Европа[48], а външният министър на ФРГ Ханс-Дитрих Геншер (роден в източногерманския гр. Хале) – да обещае на Горбачов и на Кисинджър да ги заведе до родния Хале след обединението на Германия, в което нито един от двамата тогава не вярва (и наистина го прави след обединението).

Усещането на американците, че Европа им се изплъзва изнервя Вашингтон дотолкова, че когато това наистина се случва с падането на Берлинската стена, той вече не е в състояние да запази самообладание.

Литература

1. Тойнби, А. Изследване на историята. Т. 3. Универсални държави и универсални църкви: Перспективи на западната цивилизация. София, 1995, с. 473.
2. Finletter, T. Interim Report on U.S. Search for a Substitute for Isolationism. New York, 1968, p. 23.
3. Вж. Die Idee Europa 1300-1946: Quellen zur Geschichte der politischen Einigung. Munchen, 1963.
4. Н. Ружин. Европската идеја од утопија до реалност. Скопје, 1996, с. 24.
5. Camps, M. European Unification in the Sixties. New York, 1966, p. 237 ff.
6. The New York Times, June 20, 1950.
7. Радел, Ж.-Л. Европейскиот съюз между политически полярности: Съотношението Европейски съюз – САЩ – постсоциалистическа Европа. София, 1994, с. 27.
8. Халоша, Б. Северноатлантическият блок. Москва, 1960, с. 180.
9. Цит. по: Иванова, И. Концепция “атлантического сообщества” во внешней политике США. Москва, 1973, с. 44.
10. International Organisation, Summer 1963, p. 611.
11. Кейган, Р. За рая и силата: Америка и Европа в новия световен ред. София, 2003, с. 22.
12. De Gaulle, C. Memoirs d'espoir: Le renouveau 1958-1962. Paris, 1970, p. 214.
13. Вж. Александров, Е. Съюз между съперници. София, 1980, с. 60.
14. Вж. Бранд, В. Спомени. София, 1992, с. 8.
15. Подробности вж. Митяев, В. Ядерная политика США в НАТО. Москва, 1973.
16. Newsweek, April 18, 1966.
17. Цит. по: Давыдов, В., Т. Оберемко, А. Уткин. США и западноевропейские „центры силы”. Москва, 1978, с. 120-121.
18. Van der Beugel, E. European Integration as a Concern of American Foreign Policy. New York, 1966, p. 306.
19. Steel, R. The End of Alliance: America and the Future of Europe. London, 1964.
20. Foreign Affairs, July 1964, p. 525.
21. Kissinger, H. The Troubled Partnership: A Re-Appraisal of the Atlantic Alliance. New York, 1965, p. 40.
22. Цит. по: Иванов, С., А. Петров и Н. Ставрев. НАТО – опасност за мира. София, 1971, с. 46.
23. Cleveland, H. The Atlantic Idea and Its European Rivals. New York, 1966, pp. 151, 118.
24. Американская историография внешней политики США 1945-1970. Москва, 1972, с. 219.
25. Tempo, 23 nov. 1968.

26. Цит. по: Воронцов, Г. США и Западная Европа: новый этап отношений. Москва, 1979, с. 62.
27. Цит. по: Шейн, В. США и НАТО. Москва, 1985, с. 11.
28. Кисинджър, Х. Години на промяна. София, 1999, с. 504.
29. Brandt, W. Der Wille zum Frieden: Perspektiven der Politik. Hamburg, 1971, S. 355.
30. Вж. Whetten, L. Germany's Ostpolitik: Relations between the Federal Republic and the Warsaw Pact Countries. Oxford, 1971.
31. Le Nouvel Observateur, 26 janvier 1971.
32. Главата за Хелзингския процес в труда си "Дипломацията" Кисинджър е озаглавил "Разведряването и разочарованията от него". – Кисинджър, Х. Дипломацията. София, 1997, с. 643.
33. Retreat from Empire. Baltimore – London, 1973, p. 209.
34. Вж. Чакалоф, М.-Ф. Изграждането на обединена Европа 1945-1999: Основни етапи и проблеми. 2. актуализ. изд. София, 2000, с. 85-86.
35. Вж. Ефремов, А. Европейская безопасность и кризис НАТО: Банкротство политики "устрашения". Москва, 1975, с. 258-259.
36. Bell, C. The Diplomacy of Détente: The Kissinger Era. New York, 1977, pp. 103-104.
37. Catlin, G. Kissinger's Atlantic Charter. London, 1974, p. 98.
38. Цит. по: Александров, В., Б. Пядишев. Диалог Москва – Вашингтон и Европа. Москва, 1974, с. 70.
39. Pachter, H. The Fall and Rise of Europa: A Political, Social and Cultural History of the Twentieth Century. New York, 1975, pp. 451-452.
40. Цит. по: Рийд, Т. Съединени европейски щати: Новата суперсила или краят на американското господство. София, 2005, с. 276.
41. Шмит, Х. Силите на бъдещето: Световните победители и губещи в утрешния свят. София, 2006, с. 85.
42. Чомски, Н. Хегемония или оцеляване: Американският стремеж към глобално господство. София, 2004, с. 276.
43. Вж. Зажек, О. Американската противоракетна фикс-идея. – Монд дипломатик, юли 2007, с. 19.
44. Амброуз, С. Стремеж към глобализъм: Американската външна политика от 1938 до началото на 90-те години. София, 1995, с. 363.
45. Rosenfeld, S. Testing the Hard Line. – Foreign Affairs, Vol. 61, N 3, pp. 489 ff.
46. Mechtterscheimer, A. Zeitbombe NATO: Auswirkungen der neuen Strategien. Köln, 1984, S. 158-162.
47. Die Identität Europas: Fragen, Positionen, Perspektiven. München – Wien, 1985.
48. Schmidt, H. A Grand Strategy for the West. New Heaven – London, 1986.